

УДК 336.14

Дорош В.Ю., к.е.н, доцент

Луцький національний технічний університет

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ»

У публікації підлягають розгляду питання щодо особливостей формування поняття «доходи місцевих бюджетів». Розглянуто основні аспекти класифікації доходів місцевих бюджетів. Подано авторське визначення дефініції «доходи місцевих бюджетів».

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, регулювання міжбюджетних відносин, децентралізація, субсидіарність

Dorosh V.

SCIENTIFIC APPROACH TO IDENTIFICATION CONCEPT «LOCAL GOVERNMENT REVENUES»

The publication shall be considering the characteristics of the formation of the concept of «local budget revenues». The main aspects of the classification of local budgets. Posted copyright determine the definition of «local budget revenues».

Keywords: local budgets, budget revenues mistsevyzh regulation of intergovernmental relations, decentralization, subsidiarity

Дорош В.Ю.

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ИДЕНТИФИКАЦИИ ПОНЯТИЯ «ДОХОДЫ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ»

В публикации подлежат рассмотрению вопросы об особенностях формирования понятия «доходы местных бюджетов». Рассмотрены основные аспекты классификации доходов местных бюджетов. Представлено авторское определение дефиниции «доходы местных бюджетов».

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов, регулирования межбюджетных отношений, децентрализация, субсидиарности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Основними засадами формування демократичного суспільства є самодостатність і фінансова автономія місцевих органів влади у виконанні делегованих їм функцій. При цьому місцеві бюджети є тим інструментом за допомогою якого фінансуються заходи соціального та економічного розвитку відповідної території, здійснюється перерозподіл національного доходу, створеного в межах території. Тому в сучасних умовах проблеми формування доходної бази місцевих бюджетів та виконання покладених на органи місцевої влади власних та делегованих повноважень набувають все більшої гостроти.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки доходів місцевих бюджетів внесли вчені-економісти: В. Кравченко, В. Опарін, В. Малько, С. Кондратюк, Г. Коломієць, О. Кириленко, С. Савчук, О. Василик, К. Павлюк, М. Чечетов, Н. Чечетов, А. Бережна, О. Романенко, В. Венгер, В. Дем'янишин, Н. Власюк, В. Базилевич, М. Романовський, О. Врублевська, Б. Сабанті, О. Кремень, В. Кремень,

Ю. Пасічник, М. Кульчицький, С. Юрій, В. Федосов, Т. Рева, К. Ковальчук, Н. Кучкова, К. Владимиров, Н. Чуйко та О. Рогальський та ін [1-18].

Цілі статті. Розкриття сутності доходів місцевих бюджетів, представлення авторського бачення досліджуваної дефініції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Місцеві бюджети як дієвий інструмент фінансового забезпечення розвитку територій займають чільне місце у наукових дослідженнях. Адже саме з місцевих бюджетів направляються кошти на фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, спрямовуються на соціальний захист та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми, ветеранам війни та праці, іншим незахищеним верствам населення, утримання будинків-інтернатів, притулків та ін. Також вагома роль вони відіграють у забезпеченні функціонування житлово-комунального господарства, закладів культури та спорту, засобів масової інформації, транспорту, дорожнього господарства тощо.

Проведене дослідження сучасних наукових підходів до визначення категорії «доходи місцевих бюджетів» (табл. 1) свідчить про те, що дане поняття як економічна категорія є багатоаспектним і трактується вченими по-різному.

Як показало проведене дослідження поняття «доходи місцевих бюджетів» розглядається вітчизняною науковою думкою з різних сторін:

1) через законодавчо визначений порядок їх формування (В. Кравченко, В. Опарін, В. Малько, С. Кондратюк, Г. Коломієць);

2) з врахуванням організаційних формах залучення коштів до місцевих бюджетів (О. Кириленко, С. Савчук);

3) з позицій матеріального втілення даної економічної категорії (О. Василик,

4) К. Павлюк);

5) з наголосом на фондовому втіленні даної економічної категорії (М. Чечетов, Н. Чечетов, А. Бережна, О. Романенко, В. Венгер, В. Дем'янишин Н. Власюк, В. Базилевич);

5) через призму економічного та матеріально речового втілення даної дефініції (М. Романовський, О. Врублевська, Б. Сабанті, О. Кремень, В. Кремень);

6) акцентується увага не лише на економічному змісті, а і на меті формування доходів місцевих бюджетів та напрямках їх використання (Ю. Пасічник);

розглядається з позицій фінансово залежного інституту в перерозподілі фінансових ресурсів (М. Кульчицький);

Наукові підходи до ідентифікації поняття доходи місцевих бюджетів

Автор 1	Трактування поняття «доходи місцевих бюджетів» 2	Характерна ознака 3
В. Кравченко	Кошти, які надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, встановлених законодавчо [1, с. 399]	
В. Опарін, В. Малько, С. Кондратюк, Г. Коломієць	Доходи до яких відносять усі надходження відповідного бюджету на безповоротній основі у вигляді податкових і неподаткових платежів, доходів від операцій з капіталом, офіційних трансфертів і доходів державних цільових фондів, включених до бюджету, справляння яких передбачене законодавством України (включаючи трансфери, дарунки, гранти) [2, с. 107]	Сутність доходів місцевих бюджетів виражається через законодавчо визначений порядок їх формування
О. Кириленко	Доходи, що складаються із власних і закріплених надходжень, перелік яких визначений на тривалу перспективу [3, с. 140]. Надходження власних доходів не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, що забезпечує безпосередню зацікавленість органів місцевого самоврядування у нарощуванні дохідної бази [3, с. 140]. Водночас обсяги закріплених доходів місцевих бюджетів впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України і є основою для визначення податкової спроможності території [3, с. 140].	Акцентується увага на організаційних формах залучення коштів до місцевих бюджетів
С. Савчук	Доходи, що формуються в результаті акумуляції та наповнення власних і закріплених коштів, а також трансфертів, грантів та запозичень [4, с. 88].	
О. Василик, К. Павлюк	Грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій [5, с. 176]	Науковці роблять наголос на матеріальному втіленні даної економічної категорії

продовження таблиці 1

1	2	3
М. Чечетов, Н. Чечетов, А. Бережна	Економічна категорія відображають відносини щодо формування бюджетних фондів всіх рівнів та спеціалізованих цільових фондів [6, с. 106]	Науковці роблять наголос на фондовому втіленні даної економічної категорії
О. Романенко, В. Венгер, В. Дем'янишин	Визначають економічну категорію доходи бюджету як економічні відносини, які виникають у державі з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни [7, с. 164; 8, с. 140; 9, с. 70].	
Н. Власюк	Кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі і забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків [10].	
В. Базилевич	Грошові відносини, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами у процесі вилучення й акумуляції частини вартості валового внутрішнього продукту в загальнодержавному та місцевих фондах з метою їхнього подальшого використання, тобто для здійснення державою й органами місцевого самоврядування своїх функцій [11, с. 51].	
М. Романовський, О. Врублевська, Б. Сабангі	Розглядають доходи місцевих бюджетів не тільки як усі надходження до відповідних місцевих бюджетів згідно з законодавством, але і за економічним змістом як грошові відношення, які виникають між державою (у особі уповноважених органів) і юридичними та фізичними особами у процесі формування бюджетного фонду держави, бюджетних фондів адміністративно- територіальних угруповань різного рівня. За матеріально-речовим змістом – це грошові кошти, які надходять у безоплатному та безповоротному порядку у відповідності до законодавства у розпорядження органів місцевого самоуправління [12, с. 116].	Науковці роблять наголос на економічному та матеріально речовому втіленні даної економічної категорії
О. Кремень, В. Кремень	Економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій та завдань місцевих органів влади [13]	

продовження таблиці 1

1	2	3
Ю. Пасічник	Сфера економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону» [14, с. 360].	Акцентує увагу не лише на економічному змісті, а і на меті формування доходів місцевих бюджетів та напрямках їх використання
М. Кульчицький	Надходження, які великою мірою залежить від перерозподілу фінансових ресурсів через державний бюджет, а, відповідно, обмежуються й видатки. Він стверджує, що поки зберігатиметься така ситуація, місцеві фінанси залишатимуться слабкими, не забезпечуватимуть виконання покладених на місцеві органи влади функцій [15, 102].	Розглядається з позицій фінансово залежного інституту в перерозподілі фінансових ресурсів
С. Юрій В. Федосов	Доходи місцевих бюджетів поділяються на доходи, які формуються внаслідок дій і рішень, прийнятих органами місцевого самоврядування та доходи, які на довготривалій основі передаються до місцевих бюджетів у повному розмірі або у визначеній єдиній для усіх бюджетів частині [16].	Вчені, як і більшість авторів, відразу починають розкривати склад доходів місцевих бюджетів та джерела їх формування, не акцентуючи увагу на самому понятті
Т. Рева, К. Ковальчук, Н. Кучкова	Кошти, що надходять у постійне користування на безповоротній основі, а основними джерелами доходів місцевих бюджетів є податкові та неподаткові надходження та трансферти, доходи від операцій не мають суттєвого значення для місцевих бюджетів [17].	
К. Владимиров, Н. Чуйко О. Рогальський	Фінансова основа місцевого самоврядування і держава бере активну участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує його [18].	Розглядається як фінансова основа місцевого самоврядування

7) вчені, як і більшість авторів, відразу починають розкривати склад доходів місцевих бюджетів та джерела їх формування, не акцентуючи увагу на самому понятті (С. Юрій, В. Федосов, Т. Рева, К. Ковальчук, Н. Кучкова);

8) розглядається як фінансова основа місцевого самоврядування (К. Владимиров, Н. Чуйко та О. Рогальський).

На нашу думку, доходи місцевих бюджетів являють собою з одного боку фонди фінансових ресурсів, які забезпечують самодостатність місцевого самоврядування, а з іншого – сферу економічних відносин громади, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів місцевого рівня.

В сучасній науковій періодиці немає єдиних підходів до класифікації доходів місцевих бюджетів. Варто зауважити, що власне і не існує єдиної точки зору щодо ознак класифікації доходів місцевих бюджетів. Найбільш вживаними вважаються класифікації доходів за формами, методами та джерелами надходження.

Формування доходної частини місцевих бюджетів починаючи з 2002 року здійснюється відповідно до Бюджетного Кодексу України [19], який чітко закріпив основні доходні джерела органів місцевого самоврядування. Так, відповідно до діючого бюджетного законодавства доходи бюджету – це усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено податковим законодавством України (включаючи трансферти, дарунки та гранти). Чинне законодавство класифікує доходи бюджетів за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; бюджетні трансферти.

Таким чином, проведений аналіз низки наукових праць [19; 3; 1; 20] дозволяє систематизувати підходи, які використовують при класифікації доходів місцевих бюджетів. Основні з них подані на рис. 1.

За джерелами надходження

- частина вартості ВВП;
- доходи від приватизації муніципальної власності;
- доходи від майна (продажу, оренди), що належить місцевій владі;
- інших муніципальних цінностей

За призначенням

- поточні доходи (доходи загального фонду);
- на конкретно визначені цілі

За методами формування (мобілізації)

- податкові;
- неподаткові;
- міжбюджетні трансферти;
- інші надходження

За формами залучення

- власні;
- закріплені;
- регулюючі

В залежності від типу повноважень

- доходи на здійснення власних повноважень;
- доходи на здійснення делегованих

За участю у розрахунку міжбюджетних трансфертів

- доходи, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- доходи, що враховуються для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

За бюджетною класифікацією та Бюджетним кодексом України

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- міжбюджетні трансферти;
- цільові фонди

Рис.1. Класифікація доходів місцевих бюджетів

Висновки. Проведене дослідження дозволило подати власне бачення поняття «доходи місцевого бюджету» та систематизувати найбільш вживані наукові підходи щодо класифікації доходів місцевих бюджетів. Результати наукових пошуків стануть підґрунтям для подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. / В. І. Кравченко. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 487 с.
2. Бюджетна система: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.М. Опарін, В.І. Малько, С.Я. Кондратюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 206 с.
3. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2004. – 140 с.
4. Савчук С. В. Теоретико-концептуальні засади визначення доходів бюджетів як об’єкта бюджетного планування / С. В. Савчук // Наука й економіка. 2012. – № 1. – С. 81-88.
5. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. - К.: – Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
6. Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. / М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетова, А. Ю. Бережна. – [2-ге вид., перероб. і доповн.]. – Харків : ІНЖЕК, 2004. Ч. 1. – 2004. – 560 с.
7. Романенко О. Р. Фінанси: підручник / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 312 с.
8. Венгер В. В. Фінанси: навчальний посібник / В. В. Венгер – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
9. Дем’янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
10. Власюк Н. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Н. І. Власюк. – К. : Алерта, 2011. – 328 с.
11. Базилевич В. Д. Державні фінанси: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К.: Атіка, 2002. – 368 с.
12. Финансы: учебник / под ред. проф. В. М. Романовского, проф. О. В. Врублевской, проф. Б. М. Сабанти. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юрайт-Издат, 2009. – 462 с.
13. Кремень О. І. Фінанси : навчальний посібник / О. І. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
14. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с. М. І. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 98-105.
15. Юрій С. І. Фінанси [Текст] : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
16. Рева Т. М. Місцеві фінанси : навчальний посібник / Т. М. Рева, К. Ф. Ковальчук, Н. В. Кучкова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
17. Владимиров К. М. Місцеві фінанси : навчальний посібник / К. М. Владимиров, Н. І. Чуйко, О. Ф. Рогальський. – Херсон : Олді-плюс; 2007. – 352 с.